

Inhoud

Inleiding: Nederlands-Vlaamse projectontwikkeling

Hans van Balkom, Jan Knoops

1. Inclusie en communicatie: een helder en strategisch doel
 - 1.1 De lange weg naar het concept 'inclusie'
 - 1.2 Het moeilijke proces van 'communicatie'
 - 1.3 Inclusie en communicatie verbonden tot 'in-com-clusie'
2. Partners van het 'InComClusie'-project
3. Besluit

Deel 1. Snoezelen en multisensorische ontwikkeling

Hoofdstuk 1.

Nieuwe multisensorische ruimten: de bouwtechnische invalshoek

John van Dijen

1. Techniek
2. Arbo-voorzieningen (arbeidsomstandigheden)
3. Inrichting van twee multisensorische activeringsruimten
 - 3.1 Multisensorische activeringsruimte 1
 - 3.2 Multisensorische activeringsruimte 2
4. Overige ruimten

Hoofdstuk 2.

Een snoezelspeeltuin en cybersnoezelen

Bert Van der Stappen

1. Snoezelspeeltuin
 - 1.1 Doelstelling
 - 1.2 Voorwaarden
 - 1.3 Omschrijving
2. Cybersnoezelen
 - 2.1 Digitale inclusie
 - 2.2 Meerwaarde van het project
 - 2.3 Functies
 - 2.4 Infrastructuur
3. Vergaderaccommodatie

Hoofdstuk 3.

Snoezelen en levenskwaliteit

Sien Degelin, Katrin Timmermans, Bert Van der Stappen

1. Inclusie en kwaliteit van leven
 - 1.1 De impact van het burgerschapsparadigma op de hedendaagse visie op handicap
 - 1.1.1 Volwaardig burgerschap als centraal concept
 - 1.1.2 Keuze en controle als voorwaarde (empowerment)
 - 1.1.3 Ondersteuning
 - 1.1.4 Kwaliteit van leven
 - 1.1.5 Ultiem doel: kwaliteit van leven door inclusie en omgekeerd
 - 1.2 Inclusie en snoezelen
 - 1.3 Kwaliteit van leven en snoezelen
 - 1.3.1 Fysiek welbevinden
 - 1.3.2 Materieel welbevinden
 - 1.3.3 Ontwikkeling en activiteit
 - 1.3.4 Sociaal welbevinden
 - 1.3.5 Emotioneel welbevinden
2. Doelstellingen van snoezelen
 - 2.1 Overzicht van de resultaten van onderzoeken over snoezelen
 - 2.2 Kwaliteit van leven geconcretiseerd in doelstellingen van snoezelen
 - 2.2.1 Fysiek welbevinden
 - 2.2.2 Materieel welbevinden
 - 2.2.3 Ontwikkeling en activiteit
 - 2.2.4 Sociaal welbevinden
 - 2.2.5 Emotioneel welbevinden
 - 2.3 Besluit
3. Omgangsvormen tijdens het snoezelen
 - 3.1 Voorkennis
 - 3.2 Observatie en waarnemingsgericht werken
 - 3.3 Houding en attitudes
 - 3.3.1 De juiste houding
 - 3.3.2 Een goede onderlinge relatie
 - 3.3.3 De ideale begeleiding
 - 3.4 Kennis over snoezelen
4. Algemeen besluit

Bibliografie

Hoofdstuk 4.

Snoezelen in het onderwijs of multisensorische activering voor leerlingen met ernstige meervoudige beperkingen

John van Dijen, Cor van Hoof

1. Het onderwijsparadigma 'adaptief onderwijs'
2. Het zorgparadigma 'kwaliteit van leven'
3. Integratie van het zorg- en het onderwijsparadigma: 'één-kind-één-plan'
 - 3.1 K: het kind

- 3.2 O: de ouders
- 3.3 P: de professional
- 3.4 P: het plan
- 3.5 P: het perspectief
- 4. Het Onderwijs-Zorgplan EMG

Bibliografie

Bijlage: Domein sensomotoriek, Aspect visuele waarneming, Leerdoelen, Leerlijn

Hoofdstuk 5.

Snoezelen, een vak apart?! Toepassing van een multisensorische ruimte in het onderwijscurriculum voor kinderen met een zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperking

Evelyne Schuivens, Carla Vlaskamp, Annette van der Putten

- 1. Theoretische achtergrond
 - 2. Doel van huidig wetenschappelijk onderzoek
 - 3. Onderzoeksvragen
 - 4. Procedure
 - 4.1 Onderzoeksgroep en setting
 - 4.2 Instrumenten
 - 5. Resultaten
 - 6. Discussie
- Bibliografie

Deel 2. Kinderen leren initiatieven nemen door communicatie KLINc

Hoofdstuk 1.

Het KLINc-Atelier: ruimte voor het beleven en verwerven van communicatie, taal en beginnende geletterdheid

Judith Stoep, Hans van Balkom, Hans Luiken, Judith Snieders, Margje van der Schuit

- 1. Kinderen Leren Initiatieven Nemen in *communicatie*: basis voor het KLINc-Atelier
 - 1.1 Inleiding
 - 1.2 Principes van beginnende geletterdheid
 - 1.3 Meervoudig gehandicapte kinderen leren lezen
 - 1.4 Vroege interventie gericht op (geschreven) taal en communicatie
 - 1.5 Theoretische uitgangspunten voor didactiek
 - 1.5.1 Interactieve taal instructie
 - 1.5.2 Reggio Emilia
 - 1.5.3 Zone van aangrenzende ontwikkeling
 - 1.5.4 Ondersteunde communicatie
 - 1.6 Doelstellingen KLINc-Atelier
- 2. Pilotlocatie De Grummelkes
 - 2.1 Selectie deelnemende kinderen
 - 2.2 Samenstelling project- en behandelingsteam
 - 2.3 Tijdspad

3. Interactieve taalstimulering in een projectmatige aanpak
 - 3.1 Betekenisvolle interventie gericht op taal en communicatie
 - 3.2 Domeinen van interventie
 - 3.3 Voorbeelden van ankergestuurde activiteiten
 - 3.4 Opzet van de interactieve ankercyclus
 - 3.5 Aanpak op maat
4. Speelleeromgeving van het KLINc-Atelier
 - 4.1 Algemene aspecten van de inrichting
 - 4.2 De hoeken van het KLINc-Atelier
5. Ondersteunde communicatie toegepast in het KLINc-Atelier
6. Groepsleiding, therapeuten en ouders: partners in interventie
7. Toekomst voor implementatie

Bibliografie

Bijlage: Ondersteunde communicatie in het KLINc-Atelier

Hoofdstuk 2.

Dynamisch assessment bij kinderen met meervoudige beperkingen: toepassingen binnen het KLINc-Atelier

Margje van der Schuit, Hans van Balkom, Eliane Segers, Ludo Verhoeven

1. Inleiding
 - 1.1 Van traditioneel assessment naar dynamisch assessment
 - 1.2 De theoretische fundering van dynamisch assessment
 - 1.3 De procedure van dynamisch assessment
2. Dynamisch assessment en effectmeting van het KLINc-Atelier
 - 2.1 Dynamisch assessment binnen het KLINc-Atelier
 - 2.1.1 Initieel assessment en opstellen van het communicatiecompetentieprofiel
 - 2.1.2 Dynamisch assessment binnen de ankercyclus
 - 2.1.3 Dynamische terugkoppeling
 - 2.2 Effectmeting van het KLINc-Atelier: het volgen van de kinderen op een gestandaardiseerde manier
 - 2.2.1 Reynell Test voor Taalbegrip
 - 2.2.2 Schlichting Test voor Taalproductie
 - 2.2.3 Snijders-Oomen Niet-verbale Intelligentietest
3. Voorlopige resultaten van de kinderen in het KLINc-Atelier
 - 3.1 Resultaten van het dynamische assessment binnen de ankercyclus
 - 3.1.1 Observaties en analyses van de video-opnames
 - 3.1.2 Resultaten van de ankertests
 - 3.1.3 Resultaten van de Taalstandaard
 - 3.2 Effectmeting van het KLINc-Atelier: resultaten van de kinderen op de gestandaardiseerde tests
 - 3.3 Casestudies: beschrijving van kinderen
 - 3.3.1 Casus 1: Tom
 - 3.3.2 Casus 2: Max
 - 3.3.3 Casus 3: Rens
4. Voorlopige conclusies en praktische implicaties

Bibliografie

Hoofdstuk 3.

Beginnende geletterdheid bij kinderen met cerebrale parese*Marieke Peeters, Ludo Verhoeven, Hans van Balkom, Jan de Moor*

1. Beginnende geletterdheid bij kinderen met cerebrale parese
 - 1.1 Cerebrale parese en bijkomende beperkingen
 - 1.2 Cerebrale parese en de leesontwikkeling
 - 1.3 Beginnende geletterdheid
 - 1.4 De schoolomgeving van kinderen met een beperking
 - 1.5 Het belang van een rijke geletterde thuisomgeving
 - 1.6 Beperkingen uit eerder onderzoek
2. Doel en opzet van het project 'Beginnende geletterdheid bij kinderen met cerebrale parese'
 - 2.1 Het huidige onderzoek
 - 2.2 Onderzoeksdesign
 - 2.3 Vraagstellingen van het project
 - 2.4 Selectiecriteria van de kinderen en de onderzoeksgroep
 - 2.5 Testmaterialen voor het project
 - 2.5.1 Auditieve discriminatie
 - 2.5.2 Rijmherkenning
 - 2.5.3 Auditieve synthese
 - 2.5.4 Auditief kortetermijngeheugen
3. Deelstudie 1: beginnende geletterdheid bij 5-jarige kinderen met cerebrale parese: voorspellers van het fonologische bewustzijn
 - 3.1 Doel- en vraagstelling van deze deelstudie
 - 3.2 Opzet van het onderzoek
 - 3.3 Verschillen tussen kinderen met cerebrale parese en de controlegroep
 - 3.4 Voorspellers van beginnend fonologisch bewustzijn van beide groepen
 - 3.5 Conclusies en discussie van deelstudie 1
4. Deelstudie 2: effecten van het schoolcurriculum op de fonologische vaardigheden van kinderen met cerebrale parese
 - 4.1 Doel- en vraagstelling van deze deelstudie
 - 4.2 Opzet van het onderzoek
 - 4.3 Deelname aan klassenactiviteiten
 - 4.4 Effecten van de klassenactiviteiten op de fonologische vaardigheden
 - 4.5 Conclusies en discussie van deelstudie 2
 - 4.6 Suggesties voor vervolgonderzoek
5. Deelstudie 3: effecten van de geletterde thuisomgeving op de beginnende geletterdheid bij kinderen met cerebrale parese
 - 5.1 Doel- en vraagstelling van deze deelstudie
 - 5.2 Opzet van het onderzoek
 - 5.3 Aspecten van de geletterde thuisomgeving bij kinderen met cerebrale parese en de controlegroep
 - 5.4 Effecten van de geletterde thuisomgeving op de beginnende geletterdheid bij kinderen met cerebrale parese

5.5 Conclusies en discussie van deelstudie 3

5.6 Suggesties voor vervolgonderzoek

Bibliografie

Hoofdstuk 4.

Neuraal perspectief op leesvoorwaarden bij kinderen met cerebrale parese

Nina Davids, Daniëlle van den Brink, Hans van Balkom, Jan de Moor, Holger Mitterer, Miranda van Turenhout, Ludo Verhoeven

1. Inleiding
 - 1.1 Leren lezen bij kinderen met cerebrale parese
 - 1.2 Leesvoorwaarden bij kinderen met cerebrale parese
 - 1.3 Het meten van leesvoorwaarden: tekortkomingen van gedragstaken
 2. Neurale metingen
 - 2.1 Het meten van ERP's
 - 2.2 ERP-componenten voor leesvoorwaarden
 - 2.2.1 Klankdiscriminatie: de mismatch negativity
 - 2.2.2 Rijmen: het ERP-rijmeffect
 - 2.3 ERP-onderzoek bij kinderen met cerebrale parese: aanpassingen en voorbereiding
 3. Neuraal perspectief op klankdiscriminatie
 - 3.1 De klankdiscriminatietaak
 - 3.2 Resultaten bij volwassenen
 - 3.3 Voorlopige resultaten bij zich normaal ontwikkelende kinderen
 - 3.4 Hypothesen voor de kinderen met cerebrale parese
 - 3.5 Voorlopige resultaten bij kinderen met cerebrale parese
 4. Neuraal perspectief op rijmen
 - 4.1 De rijmtaak
 - 4.2 Resultaten bij volwassenen
 5. Neuraal perspectief op woorddiscriminatie
 - 5.1 De woorddiscriminatietaak
 - 5.2 Voorlopige resultaten bij zich normaal ontwikkelende kinderen
 - 5.3 Hypothesen voor de kinderen met cerebrale parese
 - 5.4 Voorlopige resultaten bij kinderen met cerebrale parese
 6. Perspectief
- Bibliografie

Deel 3. Handicap in kwadraat: persoonlijke assistentie en opvang van kinderen met een handicap uit kwetsbare gezinnen

Hoofdstuk 1.

Ontwikkelingsstimulering in de buitenschoolse kinderopvang

Johan Vanroye, Yota Mocos

1. Het concept 'handicap in kwadraat' in de buitenschoolse kinderopvang van De regenbOog vzw
 - 1.1 De afbakening van de doelgroep in het project 'Handicap in kwadraat'

- 1.2 Het nastreven van een sociale mix
 - 1.3 Analyse van de doelgroep
 - 2. De praktische uitwerking van het sensorische, motorische en cognitieve (SeMoCo)-programma in de buitenschoolse kinderopvang
 - 2.1 Het doel van het programma
 - 2.2 Het opstellen van behandelingsschema's
 - 2.3 De frequentie en de duur van de oefeningen
 - 2.4 De opvolging van het SeMoCo-programma
 - 3. De principes en uitgangspunten van opvoedingsondersteuning in de buitenschoolse kinderopvang van De regenbOog vzw
- Bibliografie

Hoofdstuk 2.

Sensorische, motorische en cognitieve ontwikkelingsstimulering in de buitenschoolse kinderopvang

Tine Vermeiren, Yota Mocos

- 1. Theoretisch kader
 - 1.1 Holistische visie
 - 1.2 Sensorische integratiebenadering
 - 1.3 Psychomotorische ontwikkeling
 - 1.4 Ongewenst gedrag en het sensorische, motorische en cognitieve systeem
 - 1.5 Opstellen van een SeMoCo-programma
 - 1.5.1 Het sensorische systeem
 - 1.5.2 Het motorische systeem
 - 1.5.3 Communicatie
 - 1.5.4 Cognitie
 - 2. Beschrijving van de kinderen
 - 3. Voorbeelden van oefeningen
 - 3.1 Individuele oefeningen
 - 3.2 Groepsoefeningen
 - 4. Evaluatie van de kinderen
 - 5. Evaluatie van de SeMoCo-oefeningen in de kinderopvang
- Bibliografie

Hoofdstuk 3.

Kansarmoede en opvoedingsondersteuning in de buitenschoolse kinderopvang

Yota Mocos

- 1. Kansarmoede en moeilijkheden bij de opvoeding van kinderen
 - 1.1 De maatzorgmethodiek
 - 1.1.1 Structurele kenmerken
 - 1.1.2 Subjectieve kenmerken
 - 1.2 Invloeden op het opvoedkundig handelen
 - 1.3 Hechtingstheorie
- 2. Opvoedingsondersteuning in de buitenschoolse kinderopvang
 - 2.1 Doelstellingen
 - 2.2 Uitgangspunten

- 2.3 De werkingsprincipes
 - 2.4 Vormen van opvoedingsondersteuning en verschillende functies
 - 2.4.1 Informatie en voorlichting
 - 2.4.2 Praktische pedagogische of instrumentele steun
 - 2.4.3 Emotionele steun
 - 2.4.4 Sociale samenhang stimuleren, sociale steun en zelfhulp bevorderen
 - 2.4.5 Signalering, vroegtijdige onderkenning en verwijzing
 - 2.4.6 Pedagogische advisering en/of licht ambulante/mobiele hulp
 - 2.5 Aanbod van opvoedingsondersteuning
 - 2.5.1 Het basisaanbod: opvoedingsondersteuning voor een breed publiek van ouders
 - 2.5.2 Het gerichte aanbod: verrijken en versterken van de opvoedingscompetenties van specifieke doelgroepen
 - 2.6 Voorbeelden van ouderactiviteiten
 - 2.6.1 Huisbezoeken
 - 2.6.2 Opendeurdagen
 - 2.6.3 Inkopen doen voor de tussendoortjes van de kinderen
 - 2.6.4 Verwenactiviteit
 - 2.6.5 Kookactiviteit
 - 2.6.6 Uitstappen
 - 2.6.7 Spelactiviteit
 - 2.7 Evaluatie van ouderactiviteiten in De regenbOog vzw
- Bibliografie

Hoofdstuk 4.

Evaluatie van de opvang, de kinderen en de ouders

Yota Mokos

- 1. Evaluatie van de kinderopvang via het kindvolgsysteem
 - 1.1 Achtergrond
 - 1.2 Evaluaties
 - 2. Tevredenheidsmeting bij de ouders
- Bibliografie

Hoofdstuk 5.

Uitbouw van de buitenschoolse kinderopvang voor kinderen met een handicap

Johan Vanroye, Yota Mokos

- 1. De ontwikkeling van een nieuwe visie op de buitenschoolse kinderopvang
 - 1.1 Visie op handicap
 - 1.2 Visie op inclusie
 - 1.3 Visie op diversiteit
 - 1.4 Visie op vrije tijd in de buitenschoolse kinderopvang
 - 1.5 Pedagogische visie
 - 1.5.1 Vertrekken vanuit het kind
 - 1.5.2 Een gevoel van veiligheid en geborgenheid geven
 - 1.5.3 De groei van ieder kind stimuleren

- 1.5.4 De buitenwereld binnenhalen
- 1.5.5 Respect hebben voor het kind en voor alles wat leeft
- 1.6 Visie op de samenwerking met andere partners
- 1.7 Visie op gelijke kansen
- 1.8 Visie op kwaliteit
 - 1.8.1 Visie op integrale kwaliteitszorg
 - 1.8.2 Visie op kwaliteitsmanagement
 - 1.8.3 Kwalidroom, een kwaliteitssysteem op maat van de organisatie
- 1.9 Visie op de kwaliteit van leven
- 2. Externe trends in de kinderopvang
 - 2.1 Sociologische trends
 - 2.1.1 Toename van de complexiteit aan gezinsvormen
 - 2.1.2 Toegenomen aandacht voor jongeren
 - 2.1.3 Toename van het gebruik van kinderopvang
 - 2.1.4 Toename van vrije tijd
 - 2.1.5 Toename van de vraag naar opvoedingsondersteuning
 - 2.1.6 Toename van de dualiteit in de samenleving
 - 2.1.7 Toename van de onveiligheidsgevoelens
 - 2.1.8 Toenemende ontgroening
 - 2.1.9 Toenemende vergrijzing
 - 2.1.10 Meer vraag naar vrijwilligers
 - 2.1.11 Toenemende aandacht voor de pedagogische functie van kinderopvang
 - 2.2 Technologische trends
 - 2.2.1 Snelle technologische ontwikkeling
 - 2.2.2 Groeiende complexiteit en toename van een digitale kloof
 - 2.3 Economische trends
 - 2.3.1 Flexibilisering van de arbeid
 - 2.3.2 Liberalisering van de markt
 - 2.3.3 Toename van vrije tijd
 - 2.3.4 Evenwicht tussen werk en vrije tijd
 - 2.3.5 Meer vraag naar kinderopvang
 - 2.3.6 Meer kwaliteit in de kinderopvang
 - 2.4 Politieke trends
 - 2.4.1 Meer reglementering
 - 2.4.2 Toenemende reglementering in de kinderopvang
 - 2.5 Conclusie
- 3. Algemene beleidsopties en acties in het kader van de buitenschoolse kinderopvang
 - 3.1 De buitenschoolse kinderopvang in Vlaanderen
 - 3.1.1 Economische functie
 - 3.1.2 Educatieve functie
 - 3.1.3 Sociale functie
 - 3.1.4 Drempels aan de aanbodzijde en vraagzijde van de kinderopvang
 - 3.2 Het algemene kader van de Centra voor Kinderopvang
 - 3.2.1 De inbedding in en de uitbouw van een Centrum voor Kinderopvang te Genk

- 3.2.2 Het CKO als sociaal-pedagogisch project
- 3.2.3 Het uitwerken van een gecoördineerd opnamebeleid
- 3.2.4 Uitwerken van een lokaal coördinatiesysteem voor opvangvragen
- 3.2.5 Meer efficiëntie door samenwerking op praktisch vlak
- 3.3 De uitbouw van een buitenschoolse kinderopvang voor kinderen met een handicap al dan niet uit kansarme gezinnen
 - 3.3.1 Uitwerken van een ontwikkelingsstimulerend programma voor kinderen met een handicap in de opvang
 - 3.3.2 Uitwerken van een opvoedingsondersteunend aanbod voor (kansarme) ouders in de opvang
 - 3.3.3 De samenwerking met andere organisaties/instanties uit het werkveld versterken
 - 3.3.4 Uitbouw van een daartoe benodigde organisatieontwikkeling
 - 3.3.5 Ervoor zorgen dat de buitenschoolse kinderopvang wordt gecontinueerd
- 3.4 Uitbouw van een kennis- en ondersteuningsfunctie
- 4. Conclusies en beleidsaanbevelingen
 - 4.1 Kinderopvang heeft meer te bieden dan alleen maar een economische functie
 - 4.2 De kinderopvang kan, in nauwe samenwerking met andere hulpverleningsdiensten, een antwoord bieden op sociale en pedagogische vragen van kansarme gezinnen
 - 4.3 Er dient meer te gebeuren dan enkel bestaande kinderopvanginitiatieven open te stellen voor kinderen met een handicap
 - 4.4 Er is in Vlaanderen op geen enkel beleidsniveau een structureel financieringskader voor de sociale en pedagogische functie van de kinderopvang
 - 4.5 Het is verantwoord om te investeren in buitenschoolse kinderopvanginitiatieven die prioritair een sociale en pedagogische functie vervullen
 - 4.6 Nieuwe uitdagingen in de buitenschoolse kinderopvang

Bibliografie

Het persoonlijke verhaal: interviews met ouders en begeleiders

Nic van Son

1. Project: snoezelen
2. Project: KLINc
3. Project: Handicap in kwadraat

Auteursregister